

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 23

Fylke:

Hordaland

Tilleggsspørsmålnr.

Herad:

Madalen

Emne: Boroskinn til kvardags

Bygdelag:

Eksingedalen

Oppskr. av: Jøns. v. Løvén

Gard:

Løven

(adresse): Eksingedalen

G.nr. 90

Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

Ja, mykje

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Men ogro etter eldre folk, som var fødtekring 1850

SVAR

1. For det merke sat husefokket ved langbordet når dei åt, men det hende at dei sat på kvar sin plass kring stova. Når dei åt "kilag" sat dei gjerne på kvar sin krakk eller stol i stova. Alle husefolki sat med kvar sitt arbeid, kvinnefolki spann, karda, spyta, karane laga ymse slags veld. Husemori kom med maten til kvar, i eitt trefat. Og so val kjende husemori sine folk, at kvar fekk høveleg mat.
2. Alle sat ved same bordet. Det er ikkje unda.
3. Alle er på same tid, soars ikkje noko bers meinkar nokon frå og versa tilstades. For al dei i stova, og koka maten i stova, no hev dei kjøken på kvart bruk.
4. Det er ingen skilnad på maten for husefokket og tenor, det var so for og.
5. For det merke er dei på kjøken alle no. Høgtidene og i særskilde høve er dei i stova.
6. Alle er samevne aukar i stova eller kjøken.
7. Frå gammalt hadde alle sine farke plasser. Langbordet stod i litt lynn av stova, og husefaren og husemori, sat ved sine ender av langbordet. Eldste son i huset, sat ovra bordet, opp til faren sine plass. So sat kvinnene

med etter, og tenestøringjerne mest. Råttene sat
ettv alderse framau for bordet og tenestøringjerne
ne mest.

8. Slikken at borni skulde standa ved bordet, er
heist utjend her.

9. Husbonden sin plass heits framleis høgsete,
og der dei brukar langbord er plassen graid
nok, sheu ogro br dei brukar kunde bord
hev husbonden sin farske plass.

10. Det er minne ikkje greid å svora på. For
det er ikkje likt i dei ymse stovor. Husbonden
hev sin plass so, at han ser godt yves stova, og
ser mot dori, det er kje råd svare norare.

11. Vaska hendene vos sin ikkje alltid nøggen
på frå mitt fyrste minne. No & det heist
almennt å vaska seg for sin gjeng tilbords.
Frameth dette hundraåret vort det meir og meir
lagt vegl på og vaska seg for sin åt. Men
ingen sat med hatt ilds hūva på, når sin
åt. Det vos helde for iupint, ja eg kan mest
seia usomulegt, frå fyrsten eg minner,
og vos so fyre mi lid og. Um dei ås ute,
heist i maski, tok mange av seg hovud-
plagget, då og. Liger, eg vit inn, et med
hovudplagget på no, når dei et inne i hus.
Lite er det meir ymke.

12. For åt alle av same fatet, antau dei åt graid
elder sūpa. sheu vos dei 6-8 mennerkje til-
bords vos der albid tvo grautefat og tvo mjøl-
kekkåler på bordet, so hentyden slapp tiggja
beg. Fra 1915-20 kom det meir og meir i bruk
med kvassie talerk til graut, sūpa og annan
mat. Kvos fenn og ki skål-liti - til grauten.
For tok dei ei skei graut, vakte so skei, med
graut i, i mjølkkeali og åt. No et dei grauten

sanuleis, men hev kvorsine ambed. Kaffebruket var nok største orsaki til at kvorsjenk sine serkille Kopper og fat.

13. Det kunde nok henda, at folk sette gryte eller paanna på bordet, men kjeldau var det. Nå hadde dei ei høveleg stor fjöl, som gryta stod på. Varm mat som sūpa, sodd, aūrte dei upp i store fat. Feikje paanna sette, og set dei ofta på bordet, med stikk flek, mos, eller kjøtpylla i. Det vert ofta gjort, um so vanlege kvardagsfolk kjem til hūsane og vert bedne til bords.

14. Fisk og kild og skindom kjøt og flek var for lagt saman med pote millom høveleg store slykke flabrid. Det var å laga bete. Dette vort bruk til alle matmål, dei åt saltmat. Skindom koka dei kpekebild millom flabrid betas. Dei skar bildi upp i høvelege slykke, reukka rykande, vorna pale, lagde bildammolax millom halvkløyvde pote, med flabrid gves og iunder, laga seg so 10-12 slike betas for dei byrja eta. Nå var bildi kokt. God mat attåt sūrmyrksūpa.

15. Det går an, ingen let ulla ryer det.

16. Nei, det er ikke god bordskikk.

17. Gaffelen var komen i byggi i slutten av 1880 ari. På same hūs var gaffelen i bruk for 1900. for er gaffelen helt almen. Eg hūger at faek år utau gaffel.

18. Karane bruka Folekniven, undatil smagutar hadde kniv og klira. Koringfalti fekk seg ein folekniv til kild, kjøt, eller dei bruka ein fallekniv, dei hadde til slikt bruk, ein venty bordkniv kunde og finust.

19. Kvas hadde si rhei frå gammalt. Det eldste eg
veit um er at rheirne var laga av horn. Rhei-
erne var mestle, so kvostkunde si rhei. Rheirne
var gøynde ilag i bordskuffa. Rheirne var
jamleg vaska då eg var ung, det var ikkje
slike so nøgje med grøntfald eller stekt. So
vaskar dei rhei og alle matgeråd eller kvas
matmål.

20. Heiuløy, kopper, skåles, tabakar var litt i bruk
fyre 1900. Nå hadde folk krefat og. So er kre-
fati heit brukt. Eldkvas som krefati gjekk ut
kom einmanns - matgeråd i bruk.

21. Bordduk var ikkje i brukt det fyrste og løyse.

22. Bordet var skvitt. So var bordet måla. Deretter
kom vaskduken. Vaskduken kom litt fram i
1900 talet. Duken var vaska etter kvas mål
og ligg på bordet. Til høglid var brukt duk
av kvøy, og var jamleg denne lag uppå vask-
teinen, og teken av når lyden lev ete.

23. Det eldste var at huiemor etla ut maten. Det
var lagt fram 4 brødstykke = ein leiv - til
huseborden og vaskne drøgjer, til born og kvin-
ner 3 og 2 brødstykke, etter so gamle dei var. På
brødet la so huiemor kvassitt kjøtstykke
eller flekestykke. Tild var ikkje etla, det
kunne sikkas eta som han vilde. Herid var
huseforen etla fyrst, og so karane frå husebords-
plassen og nedetter. So huiemor og kvinnorne
nedetter bordet.

24. Smør var ikkje ofra etla ut. Smørøkje som var
etla til huiemor eller veframat var sett på
bordet. Men alle var gjort vike med, at dei laut
legga på smøret, prøvel var dei tevdte for.
Gammalt bruke dei mykje i min ungdom, men
osten var ikkje etla, ikkje Prim helder.

- 25. Alle fekk ikkje like store porjonar ætella. Fiskebønden og fellevakene, arbeidsføre karar, tenestdrenge, ja medrekna, fekk i det heile lik etting. Kvinne var etta mindre, dei år mindre og. Ei deigande tuss-
mor skulde kinnna etta opp den maten kvar song, gjorde det. og so er det heilt slutt med matetling.
- 26. Born i tjupes seg sjalve ved bordet frå fars alderne, same for og. Då farsyne, dei seg ejulo. Men for-
elveri er ettes og rettleder - heilt mor.
- 27. Vart brukt for, men vart heilt slutta med for
1900 - kolengt og kinnor til det.
- 28. Des gamall, god kriteund rådes, les dei for
maten emro. I same hudyda les borni bord-
borni ilag. I andre hudyda les foreldri og borni
bordborni ilag. I same hudyda nestas dei
kudene i fangel, kjøgjer hovudet og les
stille, kvar med seg. Men les er og hudyda
des alle gløyper til maten, nett som kunden.
Nette er so iinn des er borni; kull eldr berre vaksne,
autan des er framande eldes ikkje.
- 29. Frå gammalt var det heilt stille, med hufacket al,
og iinn dei kala var det noko sagtumalt. Det var
då hufas og kinnor som kala, dei andre lite,
utan so dei vart epurde. So talar nok fakkil
meir ved bordet, men mykje skraut er nok
ikkje helle for hovaude.
- 30. Dei lag nok ved bordet, når noko morosamt
vart sagt, men lag stillare ein helde. A skratte-
la ved bordet var iifint.
- 31. Dei song ved bordet i høgtidene, og iinn det var
ei høgtid i heimen, born og bornborn kom heime.
Knappt andre tids.
- 32. God bordskikk var at alle gikk frå bordet samstundes.
- 33. Takk for maten vart, og vart sagt til kinnbudsfolk og
foreldre.

- 34. "Signe maten," elds "lilbekomme deko," sa ein sonn
ikkje hoyrde til hursyden, hau kom inn nær jock ås.
- 35. God skikk var det ein ein had framand et med,
når dei kom inn med maten var fyre.
- 36. Det skulde skellaet mat til ein framand, som kom
inn millom måli, men ikkje villt den som kom
inn var frå same garden, og berre hadde småggesend.
- 37. Ein "lilpldig" gjest fekk ætid ektra traktesing,
det er stort eitt solis no og.
- 38. Nå gamalt var det kjonukvella til dei som kom inn-
tinn, no er det Kaffi. Lileu stoi ikkje på heile dagen,
dei laga Kaffi til den framande.
- 39. Høves det for matmålet, et den framande ilag med
hursfattet, på kjøken elds i stova. At gjesten skulde
etaleine, var ein skikk, som var bygge på "dau-
taket," då eg var ungdom - eg er no 69 år.
- 40. Det var god skikk å laka seg nåyda til å eta,
men den skikken hev og teke "dauetaket."
Kuriosum: Ein gamall, gjøv mann, død i 1903,
sa ætid når han bad jock til bord: "Et til du er
mitt." Det levs jock ette no.
- 41. Kjem ein gjest og for mat millom måli, so
må han ikkje sitja æleine med han et. Hurs-
far elds hūmor, helit bær ein so høves, set og
talos med gjesten medan han et. Dei set ifrå
bordet, men solis, at dei er til. Nå kave dei og
sitja med arbeid i leudene.
Kuriosum: Ei mor etta borri mat, eitt stort
grautefat, og ei stor skål mjølk, på bordet ein
laurdagskveld, og sa: "So sku de eta fint
tå graut'n og liva på mjelkja, og eta deko
val mette til han for deka kjem heim."
Faren var leude, og skulde kerna heimatt ein
kveld. - Eta fint så - liva elds hegda - er
i dette love: spara på, eta lite, i minsta lag.